

2022'ye Girerken Rus Dış Politikası: Sorun Alanları ve Beklentiler - Emre Erşen

2021 yılı Rusya için bir kısmı 2020'den miras kalan önemli iç ve dış meselelerin öne çıktığı bir yıl oldu. Putin yönetimi bir taraftan Covid-19 salgınının ülke genelinde yarattığı sosyal ve ekonomik çalkantılara çare bulmaya çalışırken, diğer taraftan bu hoşnutsuzluğu yüksek sesle dile getiren muhalefeti baskı altında tutmaya yönelik çabalarına devam etti. Haziran-Temmuz 2020'de yapılan ve Putin'in 2036'ya kadar devlet başkanlığı görevini sürdürmesine olanak tanıyan halk oylamasından yaklaşık bir sene sonra düzenlenen Duma seçimlerinde Putin'in Birleşik Rusya Partisi'nin tahmin edilenden daha yüksek bir oy oranına ulaşmayı başarması ise bu çabaların belli bir başarıya ulaştığını gösteriyor. Ayrıca 2021 yılı içinde petrol ve doğalgaz fiyatlarının hızlı bir biçimde yükselmesinin de gelirlerinin önemli bir bölümünü enerji ürünlerinin ihracatından elde eden Rusya için belli bir ekonomik rahatlama sağladığını söylemek mümkün.

Ukrayna Krizi ve ABD ile İlişkiler

Putin'in 2014'te patlak veren Euromaidan gösterilerinden bu yana adeta kişisel bir dava olarak gördüğü Ukrayna meselesi üzerinden Batı'ya karşı yeni bir meydan okumaya girişmesinde de içeride iktidarını sağlamlaştırmasına yardımcı olan bu gelişmelerin etkili olduğu anlaşılıyor. Ancak 2021 boyunca Rusya'nın Ukrayna sınırında giderek daha da yoğunlaşan bir askeri yığınak yapmasıyla tırmanan bu son krizin, esasen Putin'in ABD'de geçtiğimiz sene iş başına gelen Biden yönetimiyle yeni bir diplomatik pazarlık sürecini başlatma arzusunun bir yansıması olarak da değerlendirmek gerekir.

Biden ve Putin arasında Haziran ayında Cenevre'de gerçekleşen ilk yüz yüze görüşmenin Rusya'nın Nisan'da Ukrayna sınırında yoğun bir askeri yığınak yapmaya başladığı haberlerinin hemen akabinde gerçekleşmesi önemli bir gelişmeydi. Yine Aralık ayında iki lider arasında biri telekonferans, diğeri telefon yoluyla olmak üzere yapılan iki görüşme de yine Rusya ile Ukrayna arasındaki kriz durumunun daha da belirginlik kazanması üzerine mümkün olabildi. Biden yönetiminin Moskova ile yeni bir başlangıç yapma konusundaki soğuk tavrı düşünüldüğünde, Putin'in aslında Ukrayna krizini gündemde tutarak diplomatik alanda ABD'yi müzakere masasına oturmaya zorlamakta başarılı olduğu söylenebilir.

Ancak elbette ABD ile diplomasi kapısının aralanmış olması Putin yönetiminin tüm isteklerini bu yolla karşı tarafa kabul ettirebileceği anlamına gelmiyor. Nitekim Moskova'nın NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan başta olmak üzere yeni üyeleri bünyesine katacak şekilde doğuya doğru genişlemesine son vermesi veya Rusya sınırlarına yakın bölgelerde askeri birlikler ve orta menzilli füzeler konuşlandırmaması gibi iddialı taleplerine Biden yönetiminden veya NATO'dan pek olumlu bir yanıt gelmedi. Ancak geçtiğimiz günlerde Cenevre'de ABD ve NATO yetkilileriyle yapılan görüşmelerin de işaret ettiği gibi Rusya bu yıl içinde Ukrayna krizini canlı tutarak Avrupa güvenlik mimarisinde kendi lehine önemli kazanımlar elde etmeyi hedefliyor.

Rusya-NATO atışması Yaşanır mı?

NATO'nun Ukrayna'ya olası bir Rus askeri müdahalesi durumunda doğrudan Moskova ile bir askeri çatışmaya girmesini beklemek ise bu aşamada pek gerçekçi görünmüyor. Öncelikle hatırlatmak gerekir ki Ukrayna son yıllarda NATO ile geliştirdiği tüm yakın ilişkilere rağmen hala bu ittifakın bir üyesi değil. Ayrıca NATO üyesi ülkelerin bir kısmının Rusya ile siyasi ve ekonomik olarak yakın ilişkileri bulunuyor. Dolayısıyla Batı'nın halihazırda diplomatik müzakerelerle Putin yönetimini Ukrayna konusunda dizginlemeye çalışmak veya 2014'ten beri Rusya'ya uyguladığı ekonomik yaptırımların kapsamını biraz daha genişletmek dışında pek fazla seçeneğinin bulunmadığını söylemek mümkün.

Aynı şekilde Rusya'nın da içeride Covid-19 salgını tüm hızıyla sürerken ve dışarıda Kazakistan gibi yeni kriz noktaları ortaya çıkmış durumdayken NATO'yla doğrudan bir askeri yüzleşmeden kaçınmak isteyeceği öngörülebilir. Bu bakımdan Ukrayna sınırına yığmış olduğu yaklaşık 100 bin askerine rağmen, Moskova'nın NATO'nun eski Sovyet cumhuriyetlerine doğru genişlememesi veya Baltıklar ve Karadeniz gibi bölgelerdeki askeri faaliyetlerini arttırmaması gibi konularda Batı'dan koparacağı tavizler karşılığında mevcut krizi yatıştırma yoluna gitmesi pek şaşırtıcı olmayacaktır. Biden yönetiminin halihazırda dış politikada ana hedef olarak Çin'le rekabete odaklanmış olması da Moskova'nın Ukrayna konusunda ABD ile pazarlık yapılabileceğine yönelik olumlu beklentilerini güçlendiren bir unsur.

Öte yandan AB içinde de Rusya konusunda farklı yaklaşımlar olduğuna dikkat çekmek gerekiyor. Örneğin Fransa Cumhurbaşkanı Macron Rusya'ya karşı sert bir üslup kullanmamaya özen gösterirken, Almanya'da yeni kurulan koalisyon hükümetinin ortaklarından da Rusya ile ilgili karışık sinyaller geliyor. En önemlisi ise Scholz hükümetinin tüm eleştirilere rağmen Kuzey Akım-2 doğalgaz boru hattı projesinden vazgeçmeye pek gönüllü görünmemesi. 2021 yılı boyunca hızla yükselerek Aralık'ta bin metreküp başına 1.800 dolara kadar çıkan doğalgaz fiyatları da AB'nin Rusya karşısında ABD'ye kıyasla daha yumuşak bir tutum takınmasına neden oluyor.

Bütün bu karmaşa içinde Batı ve Rusya'nın işbirliği yapmak durumunda olduğu bazı önemli konular ise giderek daha geri planda kalıyor. Halbuki Şubat'ta ABD ve Rusya arasında "Yeni START" anlaşmasının beş yıl daha uzatılması için varılan mutabakat veya Haziran'da gerçekleşen Putin-Biden görüşmesinde stratejik silahlar ve siber güvenlik alanlarında diyaloga devam kararı alınması gibi gelişmelerin de gösterdiği üzere Rusya Batı için tamamen dışlanabilecek bir aktör değil. Nitekim Trump döneminde ABD tarafından feshedilen fakat hala İran'la nükleer görüşmelerin belkemiğini teşkil eden 2015 tarihli anlaşmanın yeniden işlerlik kazanması ya da NATO güçlerinin çekilmesinden sonra yeniden Taliban'ın kontrolüne geçen Afganistan'daki duruma çözüm bulunması gibi önemli bölgesel konularda Rusya ile temasların belli düzeyde sürdürülmesi gerekiyor.

Batı için Suriye ve Libya gibi bölgesel konularda da Rusya ile müzakere etmeden somut bir sonuç elde etmek pek mümkün görünmüyor. Öte yandan Rusya'nın son yıllarda zaman zaman hibrit savaş taktiklerine de başvurarak nüfuz alanını yeni bölgelere doğru genişletme çabasında olduğunu gözden kaçırmamak gerekiyor. Örneğin Eylül ayında Wagner Grubu olarak bilinen özel askeri şirkete bağlı Rus paralı askerlerinin Mali'de ortaya çıkması Rusya'nın Afrika'da güçlenmekte olan nüfuzunun önemli bir göstergesiydi. Moskova'nın ayrıca etkinliği Batı'da şüpheyle karşılanmasına rağmen kendi ürettiği Sputnik V aşısını dünyanın farklı bölgelerindeki ülkelere satmak için yoğun bir çaba içinde olduğu görülüyor.

Eski Sovyet Coğrafyası ve Çin'le İlişkiler

Rusya'nın son dönemde Balkanlardan Doğu Akdeniz'e ve Afrika'ya uzanan geniş bir bölgede daha etkin bir rol oynama çabalarına karşın Rus büyük stratejisi içinde eski Sovyet coğrafyasının ne derece önemli olduğu ise geçtiğimiz günlerde Kazakistan'da ortaya çıkan karışıklık ile bir kez daha gözler önüne serildi. 2020'de benzer bir kriz Belarus'ta ortaya çıktığında Lukeşenko yönetimine hayati bir destek vermekte tereddüt etmeyen Moskova, 2022'de bu sefer normalde pek de aktif olmayan Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nü (KGAÖ) de dahil ederek Kazakistan'da Tokayev'in iktidarının kurtarılmasına yardımcı oldu. Rusya'nın bu müdahaleler sayesinde Putin'in çok önem verdiği Avrasya Birliği projesinin iki başat aktörü olan Belarus ve Kazakistan üzerindeki siyasi nüfuzunu daha da

sağlamlaştırdığı söylenebilir. Moskova ayrıca bu şekilde Batı'ya da eski Sovyet coğrafyasında kitlesel gösteriler yoluyla mevcut rejimlerin değiştirilmesine müsaade etmeyeceği mesajını göndermiş oluyor.

Batı'yı eski Sovyet coğrafyasından uzak tutmak için yoğun bir çaba gösteren Moskova, bu bölgenin son yıllarda giderek Çin'in ekonomik hakimiyeti altına girmesine ise pek tepki vermiyor. Xi Jinping tarafından 2013'te ilan edilen Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Çin özellikle Orta Asya ülkelerinde önemli altyapı yatırımları gerçekleştirmiş durumda. Rusya ise başlarda Çin'in bu bölgede hız kazanan ekonomik faaliyetlerine şüpheyle yaklaştıysa da özellikle 2014'te meydana gelen Ukrayna ve Kırım krizlerinden sonra Batı'yla hızla gerilen ilişkilerine bir tepki olarak Çin'le stratejik bir yakınlaşma siyaseti izlemeye başladı. Hatta bu siyaset sayesinde Orta Asya'da Çin'in ekonomik alanda, Rusya'nın da güvenlik alanında başat rol oynadığı bir nevi jeopolitik işbölümünün ortaya çıktığı söylenebilir. Çin'in en son Kazakistan'daki KGAÖ müdahalesiyle ilgili verdiği olumlu mesajları da bu kapsamda değerlendirmek mümkün.

Rusya ve Çin arasındaki ticaret hacminin ise 2021 sonu itibariyle 140 milyar dolar civarında gerçekleştiği tahmin ediliyor. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler açısından yeni bir rekora işaret eden bu rakam aynı zamanda Batı'nın devam eden yaptırımları nedeniyle bunalan Rusya için de adeta bir can simidi görevi görüyor. Nitekim Rusya'dan Çin'e uzanan Sibiry'a'nın Gücü doğalgaz boru hattının ikinci ayağının inşası da tüm hızıyla devam ediyor. Öte yandan Çin'in de halihazırda ABD ile Tayvan meselesi nedeniyle yaşadığı sorunların da Rusya ile yakınlaşmasına ivme kazandırdığı iddia ediliyor.

Sonuç Yerine

Rus dış politikasının ana parametrelerinin şekillenmesi bakımından öne çıkan olan üç vektörde (Batı, eski Sovyet coğrafyası, Asya) meydana gelen gelişmeler 2021'de olduğu gibi 2022'de de Moskova'nın stratejik kararlarına yön vermeye devam edecek gibi görünüyor. Bu bakımdan özellikle Ukrayna krizi nedeniyle Batı ile ilişkilerde ortaya çıkabilecek yeni gerginlikler bir taraftan Rusya'nın Çin'le

yakınlaşmasını hızlandırırken, diğer taraftan eski Sovyet coğrafyasında daha müdahil bir tutum almasını teşvik edecektir. Ancak en son Cenevre’de yapılan diplomatik görüşmelerin de gösterdiği gibi ABD ve AB ülkeleri henüz Rusya ile tüm köprüleri atmak istemiyor. Bu durum da Putin yönetiminin Ukrayna krizini gündemde tutarak Batı’yla Avrupa güvenlik mimarisi temelinde yeni bir pazarlık süreci başlatma çabalarına yardımcı oluyor. Bu açıdan Ukrayna ile bağlantılı gelişmelerin 2022’de de Rusya-Batı ilişkilerini yakından etkilemeye devam edeceği söylenebilir.

Emre Erşen, Prof. Dr., Marmara Üniversitesi

Prof. Dr. Emre Erşen Marmara Üniversitesi İngilizce Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir. Ayrıca Rusya, İngiltere, Avusturya ve Polonya’daki çeşitli üniversite ve araştırma kuruluşlarında misafir öğretim üyesi olarak görev yapmıştır. Türk dış politikası, Rus dış politikası, Türkiye-Rusya ilişkileri, Avrasyacılık ve jeopolitik alanında makaleleri ve konferans bildirileri bulunmaktadır.

Bu yazıya atıf için: Emre Erşen, ‘2022’ye Girerken Rus Dış Politikası: Sorun Alanları ve Beklentiler’, *Panorama*, Çevrimiçi Yayın, 20 Ocak 2021,

<https://www.uikpanorama.com/blog/2022/01/20/2022ye-girerken-rus-dis-politikasi-sorun-olanlari-ve-beklentiler/>

Telif@*UIKPanorama*. Bu yazının tüm çevrimiçi ve basılı telif hakları *Panorama* dergisine aittir. Yazıda yer verilen görüşler yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, *Panorama* Yayın Kurulunu, dergi editörlerini ve diğer yazarları bağlamaz.